

Ett år för djuren med ***Mini-REDE***

En fördjupad studie om förskolepedagogers arbete med
empati och djuretik i Kronobergs län 2024/2025

Den flerskiktade pedagogiken:
Miljön, Djuren och Empatins ekologi.

djurskyddet
SVERIGE

Förord

När lokalföreningen Djurskyddet Kronoberg fick ett större arv 2023 tog man chansen att sprida djurskydd i länet. Man valde att satsa på den grupp i samhället där man kunde göra störst insats, de allra yngsta. Ett projekt initierades och förskolor i Kronoberg bjöds in att delta. Under ett års tid har de fått jobba i sina barngrupper regelbundet med Djurskyddet Sveriges värdegrundsmaterial för förskolan; **"Mini-REDE"**. Materialet består av övningar som utvecklar barns empati för djur och för andra. Djurskyddet Sverige ville samtidigt låta materialet undersökas då tidigare studier kring materialet har några år på nacken. En forskare med bakgrund både inom förskola och djur; (Karin Gunnarsson Dinker) knöts till projektet och fick uppdraget att undersöka förskolornas arbete med övningarna både om deras sätt att arbeta och för att se hur empatin hos barnen utvecklades. Genom utvärderingar och djupintervjuer av pedagogerna och analys så har denna rapport tillkommit. 11 förskolor var med från starten, vissa med flera avdelningar och 9 förskolor fullföljde hela projektet. Utvärderingarna kommer vi ha till grund för vårt vidare arbete med övningarna och har gett oss en djupare insikt hur övningarna används.

Tack till **Djurskyddet Kronoberg** för att vi fick förtroendet att göra denna "REDE"-satsning i Kronobergs län. Tack också till **Karin Gunnarsson Dinker** som noggrant och systematiskt undersökt och analyserat förskolornas sätt att arbeta och författat denna rapport. Tack även alla **förskolor i Kronobergs län** som deltagit under året!

*Helena Risinger
Verksamhetsansvarig för REDE
Djurskyddet Sverige*

Vad är Mini-REDE?

REDE – Respekt Empati Djur Etik är Djurskyddet Sveriges djurinriktade värdegrundsmaterial som består av pedagogiska övningar som hjälper barn att utveckla sin empati och respekt för djur och för sina medmänniskor. Barnen får också möjlighet att utveckla ett reflekterande synsätt runt viktiga livsfrågor samt får tillit till sin egen förmåga att ta ställning och uttrycka sin ståndpunkt. På så vis bidrar materialet också till hållbar utveckling. Materialet riktar sig till lärare och pedagoger som leder övningarna med sina barngrupper och finns i två ålderskategorier; **förskolan 1- 6 år (Mini-REDE)** och **skolan årskurs F-5 (REDE)**.

Övningarna är anpassade efter läroplanen och har sin grund i forskning kring empatisk utveckling och relationen mellan människa och djur. REDE-materialet är ett långsiktigt djurskyddsarbete som har används flitigt av lärare och pedagoger runt om i Sverige sedan 2007.

Vill du använda Mini-REDE i din förskola eller REDE i din skola? Gå in på **www.rede.se** och registrera dig. Sedan kan du ladda ner samtliga övningar kostnadsfritt.

Djurskyddet Kronobergs REDE-projekt i Kronobergs län

REDE, Respekt, Empati Djur Etik, har länge varit ett intresse för Djurskyddet Kronoberg. Vår övertygelse är att det är genom att lära barnen ett förhållningssätt emot sina medvarelser vi kan ge dem en viktig pusselbit för att utvecklas till goda människor. REDE lär barnen att djur har känslor och att de blir glada och mår bra av att behandlas med omtanke och kärlek. Lika viktigt är att barnen lär sig att förstå hur djuren genom att behandlas illa utsätts för lidande genom rädsla, sorg och smärta. Kopplingen till att det fungerar på samma sätt om kamrater eller andra människor behandlas med omtanke och kärlek respektive på dåligt sätt är viktig. Särskilt viktigt i dessa dagar att förebygga att barn utnyttjas i kriminella sammanhang eller på annat sätt far illa i en hård värld.

Djurskyddet Kronoberg fick i början av 2023 ett arv efter Solveig och Olle Andersson i Växjö. Styrelsen ansåg att en satsning på ett REDEprojekt var ett lämpligt sätt att åstadkomma något gott för deras pengar. Vi vill verka för att sprida REDE inom förskolor och skolor i Kronobergs län. Styrelsen fick hjälp från Djurskyddet Sverige med upplägg av ett forskningsprojekt för att utvärdera hur barn påverkas av att regelbundet få delta i Rede-övningar. Vår förhoppning är att det ska leda till ökad medvetenhet om REDE inom förskolorna och därigenom ökad möjlighet för barn att få jobba med REDE-övningar.

Styrelsen Djurskyddet Kronoberg

Utgivare:

Djurskyddet Sverige/Djurskyddet Kronoberg

Forskare och författare

Karin Gunnarsson Dinker

Projektledning/grafisk form

Helena Risinger

Initiativtagare och uppdragsgivare

Djurskyddet Kronoberg

Tryckeri

Urban Print 2026

Innehåll

Djurskyddet Kronobergs REDEprojekt i Kronobergs län	1
Innehåll	2
Förord	3
Vad är Mini-REDE?	3
1. Sammanfattning	4
2. Inledning och materialbeskrivning: En helhetssyn på lärandet	4
2.1 Materialets syfte och struktur i ett årsperspektiv	4
2.2 Den lantliga miljöfördelen: Skogen som den tredje pedagogen	4
Från teori till praktik:	
2.3 Generaliserad empati underlättas av kännedom	5
Från kända till okända arter:	
2.4 Inkludering genom didaktiska anpassningar	5
3. Teoretiska utgångspunkter och forskningsbakgrund	6
3.1 Martin Hoffman: Induktion och empatiutvecklingens grund	6
3.2 Forskningen om REDE-effekten: Kunskap som grund för empati	6
3.4 Critical Animal Pedagogy (CAP) och Femdomänsmodellen	7
Critical Animal Pedagogy (CAP)	7
3.5 Lärande för hållbar utveckling	7
4. Metod och analys	7
4.1 Datainsamling och urval	7
4.3 Genomförande och studiens ramar	8
5. Resultat och Analys – Röster från förskolan	8
5.1 Djurens egenvärde och vilja	8
Djuret som individ med känslor:	
Gestaltning som verktyg för konflikthantering:	
5.2 Kunskap som grund för empati	9
5.3 Miljön som den tredje pedagogen: Inne och ute	9
5.4 Hållbar utveckling och diversitet	10
6. Diskussion och strategiska rekommendationer	10
6.1 Från kännedom till etiskt ställningstagande	10
6.2 Nya horisonter inom djuretik: CAP och Femdomänsmodellen	11
6.3 Didaktisk nivåanpassning för inkludering	11
6.4 Breddad artkännedom: Från kossor till exotiska djur	11
6.5 Stärkandet av lärmiljön (Den tredje pedagogen)	11
6.6 Pedagogernas rekommendationer och önskemål	12
6.7 Avslutande reflektion:	12
Referenslista	13
Litteratur och teoretiska källor: Empati och pedagogik	
Djuretik och Critical Animal Pedagogy (CAP)	13
Inkludering, NPF och Alternativ kompletterande kommunikation (AKK)	13
Hållbar utveckling och Biologisk mångfald	13
Empiriskt material	
Utvärderingsrapporter (Digitala enkäter)	14
Djurskyddet Sverige – en ideell riksorganisation	14

1. Sammanfattning

Denna studie utvärderar implementeringen av Djurskyddet Sveriges värdegrundsmaterial Mini-REDE (Djurskyddet Sverige, u.å.) på förskolor i Kronobergs län. Genom en kombination av 140 digitala utvärderingar och åtta djupintervjuer har materialets inverkan – i samspel med pedagogens roll, den fysiska miljön och djurens närvaro – på barns empati, förståelse för djuretik och lärande för hållbar utveckling analyserats. Resultaten bekräftar att materialet fungerar som en kraftfull katalysator för ”generaliserad empati”, där medkänsla för djur överförs till mänskliga relationer (Simeonsdotter Svensson, 2012).

Utvärderingarna och intervjuerna visar att denna empatiska utveckling förutsätter en grundläggande kännedom om de djur som ingår i övningarna. En betydande miljöfördel i studien var förskolornas lantliga läge, vilket gav barnen naturlig tillgång till skog och gårdsmiljöer där de kunde observera allt från fågelfamiljer till insekter i deras naturliga habitat. Genom praktiska moment som byggandet av småkrypsrestauranger och observationer av pollinerare stärktes barnens förståelse för biologisk mångfald och ekologiska samband.

För att materialet ska nå sin fulla potential framhäver pedagogerna behovet av medvetna anpassningar för barn med NPF och språklig mångfald, exempelvis genom ökad användning av bildstöd, TAKK och sociala berättelser (Heister Trygg, 2012; SPSM, 2023). Vidare rekommenderas en struktur som tydligare bjuder in till fördjupad användning över ett helt läsår. Genom att bredda materialet med övningar om mindre traditionellt ”attraktiva” djurarter kan förståelsen för diversitet öka och nya årsteman skapas som fördjupar den etiska relevansen för lärande om hållbar utveckling. CAP och Femdomänsmodellen kan ytterligare bidra till ett kritiskt perspektiv.

”Katten tycker inte om att bli upplyft. Den ser rädd ut. Det visar den på kroppen.”

2. Inledning och materialbeskrivning: En helhetssyn på lärandet

Mini-REDE är inte enbart ett material om djur, utan en pedagogisk metod som använder barnens naturliga nyfikenhet för att träna perspektivtagande och medkänsla. Implementeringen i Kronobergs län har visat att materialets styrka ligger i samspelet mellan ”de fyra pedagogerna” som samverkar runt det: barnet, läraren, miljön och djuret (Bone, 2013).

2.1 Materialets syfte och struktur i ett årsperspektiv

Syftet med MiniREDE materialet är att lägga grunden för en djupare respekt för allt levande, vilket är en hörnsten i läroplanen (Lpfö18) för förskolan (Skolverket, 2018). Genom att strukturera materialet över ett helt läsår kan pedagoger skapa en röd tråd i värdegrundsarbetet. Studien visar att en fördjupad användning över tid möjliggör att etiska diskussioner får mogna och integreras i barnens fria lek. För att bredda förståelsen för diversitet rekommenderas inkludering av mindre traditionellt ”attraktiva” djurarter, såsom spindlar och maskar, vilket utmanar barnens förutfattade meningar och vidgar deras omsorgscirkel.

2.2 Den lantliga miljöfördelen: Skogen som den tredje pedagogen

En betydande framgångsfaktor i Kronobergsprojektet har varit förskolornas geografiska läge. Närheten till skog, mark och lantbruksmiljöer har gett barnen unika möjligheter till autentiska upplevelser och observationer. Det är dock viktigt att ha i åtanke att MiniREDE ska kunna användas i vilken miljö som helst och helt utan inblandning av fysiska djur.

Från teori till praktik:

Övningar som *Småkrypsrestaurangen* flyttar lärandet från ut i naturen, där barnen själva får agera både för att främja biologisk mångfald och för att öva upp omsorg om individuella djur.

- **Miljöns roll:**

Genom att använda materialet till stationärt lärande inomhus och utforskande av närmiljön utomhus blir miljön en aktiv deltagare i läroprocessen.

”Ett ämne som koltrasten skulle vi kunna arbeta med en hel termin. Barnen blev så engagerade i att leta bon och lära sig låtet att det väckte en slags kärlek till fågeln.”

2.3 Generaliserad empati underlättas av kännedom

Resultaten i studien bekräftar förekomsten av ”REDE-effekten” – att medkänsla för djur generaliseras till att gälla även kamrater. En central insikt är dock att denna utveckling förutsätter en god kännedom om djuren i övningarna. Att titta på filmer om djur, läsa om dem och observera fria djur utomhus tog bort barnens rädsla för djuren och gjorde dem engagerade.

- **Kunskapsbaserad empati:**

För att barn ska kunna leva sig in i en vargs eller ett lodjurs känslor behöver de först veta vad en varg är och förstå djurets levnadsvillkor och behov.

Från kända till okända arter:

Arbetet börjar ofta med välbekanta djur som katter och hundar, men fördjupas genom att introducera rovdjur och insekter, vilket stärker barnens förmåga att respektera även det som är annorlunda.

2.4 Inkludering genom didaktiska anpassningar

För att Mini-REDE ska nå sin fulla potential för alla barn krävs en medveten strategi för inkludering. Flera av pedagogerna i studien anpassade själva sitt material och har betonat vikten av att sänka de kognitiva och språkliga trösklarna:

- **Bildstöd och TAKK:**

Genom att använda känslkort, Pictogram och tecken som stöd (TAKK) blir det abstrakta innehållet begripligt för barn med språklig mångfald eller NPF.

- **Sociala berättelser:**

Komplexa etiska dilemman, som att känna sig ensam, kan förtydligas genom sociala berättelser som förbereder barnen på de känslomässiga diskussionerna.

Genom dessa anpassningar och ett fokus på både djuretik och hållbar utveckling, blir Mini-REDE ett kraftfullt verktyg för att forma medkännande och ansvarsfulla individer i en föränderlig värld.

3. Teoretiska utgångspunkter och forskningsbakgrund

Detta kapitel redogör för de teoretiska grundpelarna som Mini-REDE vilar på samt de nya ramverk som introducerats i denna studie för att fördjupa förståelsen för barnens lärande och djurens roll i förskolan.

3.1 Martin Hoffman: Induktion och empatiutvecklingens grund

Den teoretiska huvudpelaren för Mini-REDE är psykologen Martin Hoffmans teorier om empati. Hoffman (2000) betonar att empati inte bara är en medfödd känsla utan en förmåga som kan och bör stimuleras genom social interaktion och pedagogik. Den centrala metoden i materialet är induktion – en metod där den vuxne förklarar konsekvenserna av ett handlande för en annan varelse. Genom att pedagogen ställer frågor som: *”Hur tror du katten känner sig när du drar den i svansen?”* eller *”Vad tror du fågelmamman tänker om boet går sönder?”*, stimuleras barnet att inta offrets perspektiv. Detta skapar en inre moralisk kompass snarare än att barnet bara lyder regler, vilket är avgörande för en långsiktig empatisk utveckling.

3.2 Forskningen om REDE-effekten: Kunskap som grund för empati

Materialets övningar och deras inverkan har tidigare studerats ingående av Agneta Simeonsdotter Svensson (2012, 2013), som myntade begreppet **REDE-effekten**. Hennes forskning visar att barn som arbetar systematiskt med materialet utvecklar en **generaliserad** empati – en förmåga att känna medkänsla som inte stannar vid djuren utan ”spiller över” på kamrater och vuxna.

I denna studie framkommer dock en viktig nyans: generaliserad empati förutsätter **kännedom**. För att barn ska kunna känna empati för djur de inte har en naturlig relation till, såsom rovdjur (lo och varg), krävs en kunskapsbas. Utan kännedom riskerar djuret att förbli en abstrakt figur eller en stereotyp (*”den stygga vargen”*). När pedagogerna i Kronoberg kompletterade övningarna med faktafilmer och samtal om rovdjurens familjeliv och behov, kunde barnen börja relatera till dem som individer med egna känslor.

3.3 De fyra pedagogerna och den lantliga miljöfördelen

Studien använder ramverket ”de fyra pedagogerna” för att förstå undervisningens dynamik:

- **Den första pedagogen:**
Barnet självt som utforskar sin omvärld.
- **Den andra pedagogen:**
Läraren som stöttar barnet i att tolka djurens språk (Vygotskij, 1978).
- **Den tredje pedagogen:**
Miljön och materialet. Närheten till skog, lantbruk och vilda djur gör att lärandet kan flytta utomhus och bli en del av barnens direkta livsvärld. Stationärt material inomhus, som dokumentationsväggar och känslkort som sitter uppe året runt, förstärker miljön som en tyst lärare som ständigt inbjuder till reflektion (Lenz Taguchi, 2012).
- **Den fjärde pedagogen:**
Djuret ses här som en medverkande aktör som ställer etiska krav på oss. Genom sin blotta närvaro (i bild eller verklighet) kräver djuret hänsyn och respekt, vilket tvingar barnet att kliva ur sin egocentrism (Bone, 2013).

3.4 Critical Animal Pedagogy (CAP) och Femdomänsmodellen

REDE materialet har över 15 år på nacken och för att aktualisera det förutom att lägga till de dimensioner som hittills lyfts fram föreslås att pedagoger lägger till ytterligare kritiska perspektiv till sin undervisning.

För det första kan **Femdomänsmodellen** användas som en kritisk lins. Medan de traditionella "fem friheterna", som används i en av Mini-REDEs övningar och ligger till grund för andra, ofta fokuserar på frånvaro av lidande (frihet från hunger, rädsla etc.), fokuserar femdomänsmodellen på att främja **positiva upplevelser**. Det räcker inte att ett djur inte är rädda; det ska också ha möjlighet att känna glädje, trygghet och få utlopp för sina naturliga beteenden. Detta skifte är centralt i samtal med barnen: *"Vad kan vi göra för att humlan ska få en riktigt bra dag?"* snarare än bara *"Hur gör vi så att vi inte skadar den?"*.

Critical Animal Pedagogy (CAP), utmanar ytterligare idén om att djur enbart finns till för människans nytta. CAP betonar djurens **autonomi** – rätten att vara ifred och leva sina egna liv oavsett mänsklig nytta.

3.5 Lärande för hållbar utveckling

Genom att integrera empati för djur med kunskap om biologisk mångfald och ekosystemtjänster (t.ex. i övningen *Småkrypsrestaurang*) blir Mini-REDE en naturlig del av lärandet för hållbar utveckling (Ärlemalm-Hagsér, 2013). Att visa omsorg om "mindre attraktiva" arter, som spindlar eller maskar, breddar barnens förståelse för naturens diversitet och vår roll som beskyddare av livets väv. På så sätt blir djuretiken grunden för ett större miljöetiskt ansvarstagande. Med sitt fokus på social diversitet och inkludering är REDE ett material för att jobba vidare även med social hållbarhet.

4. Metod och analys

För att undersöka Mini-REDE-materialets potential och barngruppernas empatiska utveckling har studien använt en kvalitativ ansats inspirerad av aktionsforskning (Rönnerman, 2012). Detta innebär att pedagogerna i Kronobergs län inte enbart har fungerat som användare av materialet, utan som medforskare som aktivt dokumenterat och reflekterat över de processer som uppstått i mötet med barnen, miljön och djuren.

4.1 Datainsamling och urval

Studien bygger på ett omfattande empiriskt material insamlat under läsåret 2024/2025:

- **140 digitala utvärderingar:**
Pedagoger från förskolor i Alvesta, Lessebo, Tingsryd, Uppvidinge, Växjö och Älmhult har löpande utvärderat övningarna 1–15. Dessa utvärderingar innehåller både kvantitativa skattningar av barnens engagemang och rika fritextbeskrivningar av barnens citat och agerande.

8 djupintervjuer:

Semistrukturerade intervjuer har genomförts med verksamma pedagoger för att fånga upp djupare reflektioner kring materialets långsiktiga effekter, de didaktiska anpassningar som krävts och förslag på tillägg i materialet.

4.2 Kontext och miljöfördelar

Deltagande förskolor i Kronoberg har ofta haft ett **lantligt läge** med direkt närhet till skog, ängar och gårdsmiljöer. I vissa fall har verksamheten bedrivits direkt på eller intill 4H-gårdar, vilket gett barnen en naturlig och vardaglig kontakt med djur. Denna miljö har fungerat som en stark "tredje pedagog" och möjliggjort att undervisningen flyttat utomhus, där barnen kunnat utforska insekter och vilda djur i deras naturliga habitat.

4.3 Genomförande och studiens ramar

Undervisningen har bedrivits både i helgrupp vid samlingar och i mindre grupper för att möjliggöra fördjupade samtal. Även om studiens konstruerade form – där samtliga övningar i modulen krävde systematisk utvärdering – kunde skapa en viss administrativ tidspress, har fokus legat på att låta materialet integreras organiskt i förskolans ordinarie teman såsom "Skogen" eller "Värdegrund". Flertalet förskolor arbetade ändå med ett sammanhållet tema över ett par terminer.

4.4 Analysmetod

Materialet har analyserats genom **tematisk kodning** utifrån de teoretiska begrepp som presenterats i kapitel 3:

- **Induktion:** (Hoffman):
Hur pedagogernas frågor synliggör konsekvenser och väcker empati.
- **De fyra pedagogerna:**
Hur samspelet mellan barn, lärare, miljö och djur påverkar lärandet.
- **CAP och Femdomänsmodellen:**
Hur barnen resonerar kring djurs autonomi och främjandet av deras positiva upplevelser snarare än enbart frånvaro av lidande. I vilka sammanhang väcks djupare djuretiska insikter som kan utvecklas.

Analysen har haft som mål att identifiera hur kännedom om djurens behov (kognitiv empati) leder till ett förändrat agerande i barnens fria lek (praktisk empati) och hur detta bidrar till lärande för hållbar utveckling.

5. Resultat och Analys – Röster från förskolan

Resultaten från arbetet i Kronoberg belyser hur Mini-REDE har fungerat som en katalysator för att utveckla barns empati och förståelse för djuretik i vardagen. Genom att integrera materialet i både den fysiska miljön och i utomhuspedagogiken har barnen fått möjlighet att utveckla en empati som sträcker sig från det välbekanta till det vilda.

5.1 Djurens egenvärde och vilja

En central del i projektet har varit att stärka barnens förmåga att se djuret som en autonom varelse med en egen vilja och integritet. Pedagogerna vittnar om hur barnens synsätt har skiftat från att se djur som objekt till att se dem som subjekt med rättigheter.

- **Att läsa av vilja och motstånd:**
Barnen har genom observation tränats i att tolka djurs subtila signaler. Vid åsynen av en bild på en katt som lyfts konstaterade ett barn: *"Katten tycker inte om att bli upplyft. Den ser rädd ut. Den visar det med kroppen. Flickan gör fel"*. Ett annat barn reflekterade över rätten att gå undan: *"När man vill vara i fred kan man gå iväg"*
- **Respekt för det lilla livet:**
Pedagoger rapporterar hur barnen börjar korrigera varandras beteende i den fria leken för att skydda djuren: *"Det vi såg, det var ju att barnen började prata liksom sinsemellan i leken om de stötte på någon insekt eller något annat djur eller så, så nej eller i leken. En leksak eller nej, du får inte trampa på den. Det gör ont"*.

Djuret som individ med känslor:

Arbetet har lett till en ökad förståelse för att djur är individer med egna upplevelser: "Den kunskapen kring djuren, att se dem mer som ja, alltså individ eller vad man ska säga med känslor, det har ökat genom projektet". En annan pedagog reflekterar: "Vi tror att de flesta barn tänker att djuren har känslor precis som vi".

Gestaltning som verktyg för konflikthantering:

Genom att använda djurfigurer har barnen kunnat bearbeta sina egna känslor på ett tryggt avstånd: "Om det har uppstått en konflikt är det lättare för barnen att prata om det genom en gestaltning med djur eller en saga... då blir det andras känslor/problem och sen tas det till dem själva".

"Barnen har fått en större förståelse. Tidigare pratade man inte så mycket om att djur har känslor eller att även insekter har en tankeverksamhet, men det är något de har lärt sig mer om nu."

5.2 Kunskap som grund för empati

Studien visar att empati fördjupas genom kännedom. Utan fakta riskerar djuren att förbli sagofigurer utan koppling till verkliga behov.

- **Från husdjur till rovdjur:**

Medan barnen ofta har en naturlig inlevelseförmåga för katter och hundar, har djur som barnen inte möter dagligen, såsom varg och lodjur, krävt en kunskapsbas. Pedagogerna poängterar vikten av att bygga upp kunskapen först: "Vi gjorde först lite, som man säger, kunskapsbiten om vad det innebär och sen kopplar in det mer på empati, på känslor".

- **Kunskap väcker kärlek:**

En pedagog sammanfattar kraften i lärandet: "Genom att lära sig om specifika arter, som koltrasten och dess läte, har barnen utvecklat en djupare relation till naturen. "Mer kunskap om något väcker ju någon slags kärlek till det också".

- **Insikt i vilda djurs familjeliv:**

Genom att lära sig om rovdjurens ungar förändrades barnens syn på dem som "farliga": "Barnen får en lättare förståelse för att även ett rovdjur som är stort och farligt behöver vara tillsammans med sin mamma som liten och behöver öva på färdigheter". En pedagog noterade även: "Ja jag tycker vi fick fram att exempelvis mamma varg har starka känslor för sin familj. Att de lever i en familj tillsammans med många vargar".

5.3 Miljön som den tredje pedagogen: Inne och ute

Miljön i Kronoberg har varit en avgörande framgångsfaktor. Förskolornas lantliga läge har gett barnen en naturlig arena för att omsätta teori i praktisk handling.

- **Utomhuspedagogikens kraft:**

Många pedagoger har förlagt övningarna i skogen eller på 4H-gårdar. Vid arbetet med "Småkrypsrestaurangen" märktes en direkt förändring i barnens beteende: "Barnen ordnar så att det ska bli bra för insekterna i vattenbaren. Det betyder mycket hur pedagogerna gör med insekter och hur de beteende i närheten av småkryp. Barnen gör likadant".

- **Stationärt lärande inomhus:**

Genom att ha dokumentation och material synligt på väggarna hela läsåret har barnen kunnat återvända till sina upptäckter: "Genom att ha materialet (bilder, dokumentation, stationer) synligt på väggarna hela läsåret har barnen kunnat gå tillbaka och minnas vad de lärt sig om koltrasten, vargar och fladdermöss".

- **Integration i den fria leken:**

Pedagogerna har aktivt vävt in materialet och flikat in etiska frågor i barnens lek: *"Vi har också försökt mycket att få in det, liksom på ett naturligt sätt i deras lek. ... där vi har kunnat prata om det. Nu hade de kanske kossor då eller vad det var och då kunde vi ställa oss frågan: vad behöver de för att må bra?"*. En annan pedagog beskriver hur de lagt fram rekvisita: *"Lekmiljön har stöttats genom att pedagogerna lagt fram djurmasker och skapat miljöer för 'djur och ägare'-lek"*.

- **Tempo och repetition:**

Vikten av att låta processen ta tid betonas starkt: *"Det är repetition som ger oss kunnande"*. Pedagogerna upplever att en övning i månaden är optimalt för att barnen ska hinna bearbeta kunskapen i den fria leken.

5.4 Hållbar utveckling och diversitet

Genom att visa omsorg om arter som barnen kanske inte identifierar sig med lika lätt, som bin eller spindlar, läggs grunden för en bredare förståelse för hållbarhet.

- **Ekosystemtjänster och ansvar:**

Barnen har börjat förstå sin roll i naturens kretslopp genom konkreta handlingar för småkryp: *"Övningen bidrar till att barnen blir medvetna om sin roll i naturens kretslopp"*. En pedagog betonar: *"Att lära barn att vi är ett med naturen, att allt hör i hop för att allt ska fungera. Att prata om att djur känner och är viktiga är viktigt för hållbar utveckling"*.

- **Allt levandes lika värde:**

Respekten för allt levande ses som en förutsättning för ett gott samhälle: *"För att kunna föra vårt samhälle framåt i en bra riktning så behövs det att våra barn lär sig att förstå och respektera allt levande på vår jord"*.

- **Betydelsen av förebilder:**

Barnen imiterar pedagogernas förhållningssätt till naturen: *"Det betyder mycket hur pedagogerna gör med insekter och hur de betar sig i närheten av småkryp. Barnen gör likadant"*.

6. Diskussion och strategiska rekommendationer

Analysen av resultaten visar att Mini-REDE framgångsrikt har skapat en plattform för etiskt lärande i Kronobergs län. För att nå full potential i framtiden och stödja pedagoger i deras fortsatta arbete, föreslås följande strategiska inriktningar och praktiska rekommendationer.

6.1 Från kännedom till etiskt ställningstagande

En central lärdom från studien är att empati kräver kännedom. Barnen i Kronoberg är ofta vana vid gårdens djur, men när materialet berörde rovdjur som **lo och varg** krävdes en

faktabas för att bryta sagans stereotyper. Genom att visa faktafilmer om rovdjurens familjeliv ("vargmamman är rädd om sina ungar") kunde barnen bygga en kognitiv empati som sedan blev emotionell.

Rekommendation: Låt barnen utforska de djur de *inte* känner till för att öka förståelsen för diversitet och ekologisk rättvisa.

6.2 Nya horisonter inom djuretik: CAP och Femdomänsmodellen

Som en framåtblickande utveckling bör pedagoger gradvis börja plocka in tankar från moderna djuretiska ramverk som ännu inte är fullt integrerade i grundmaterialet:

- **Critical Animal Pedagogy (CAP):**
Detta handlar om att utmana idén att djur enbart är till för mänsklig nytta (Pedersen, 2010, 2019; Regan, 2004). Genom kritiska frågor som "*Vill spindeln att vi tittar på den, eller stör vi den nu?*" tränas barnen i att se både spindlar och andra större djur som autonoma subjekt med egen vilja, inte bara objekt för mänsklig nytta.
- **Femdomänsmodellen (Mellor & Beausoleil, 2015):**
Medan de traditionella "**fem friheterna**" ofta fokuserar på frånvaro av lidande, flyttar denna moderniserade modellfokus till **positiva upplevelser**. Pedagoger kan samtala med barnen om vad som gör ett djur genuint nöjt och lyckligt – att få leka, utforska och känna trygghet. Barnens reflektioner kring lekande vargar och glada hundar visar att de är mogna för detta skifte.

6.3 Didaktisk nivåanpassning för inkludering

För att Mini-REDE ska nå alla barn, oavsett förutsättningar, krävs en aktiv didaktisk anpassning.

- **NPF och språklig mångfald:**
Pedagoger vittnar om att vissa delar, som "Kattsagan", kan upplevas som för långa och språkligt svåra för barn med annat modersmål eller språkförsening. Här rekommenderas ökad användning av bildstöd (Pictogram/TAKK) och sociala berättelser för att förtydliga abstrakta begrepp som "ensamhet" eller "respekt".
- **Åldersanpassning:**
För de yngsta barnen (2–3 år) bör narrativa delar delas upp i kortare sekvenser eller kompletteras med konkret drama och handdockor för att hålla kvar intresset. Det är viktigt att "jobba sakta" och låta barnen bli mogna att förstå innebörden.

6.4 Breddad artkännedom: Från kossor till exotiska djur

Materialet har stor potential att utökas till att omfatta fler arter som vi förhåller oss till i vår vardag men kanske inte identifierar oss med lika lätt.

- **Lantbruksdjur och fiskar:**
I en region som Kronoberg är barnen ofta vana vid kor och får. Och barn med tillgång till 4-H gården träffar på ännu fler typer av lantbruksdjur. Här kan pedagoger fördjupa samtalen kring dessa djurs egenvärde bortom deras ekonomiska nytta. Även fiskar och andra vattenlevande djur bör inkluderas för att visa på livets diversitet.
- **Exotiska djur som ingång:**
Att introducera kunskap om exotiska djur kan vara ett annat engagerande sätt att introducera global hållbarhet och diversitet.

6.5 Stärkandet av lärmiljön (Den tredje pedagogen)

Miljön bör fungera som en ständig påminnare om djuretik och empati.

- **Stationärt material inomhus:**
Genom att låta bilder, dokumentation och stationer sitta uppe permanent kan barnen återvända till lärandet i sin fria lek. "Det är repetition som ger oss kunnande", och miljön möjliggör detta utan vuxenstyrning.

- **Utomhus- och skogspedagogik:**

Många pedagoger har tagit sig ut i skog och mark, vilket ger barnen en direkt koppling till djurens livsmiljö. Detta är en hörnsten för lärande om hållbar utveckling.

6.6 Pedagogernas rekommendationer och önskemål

Utifrån erfarenheterna i Kronoberg finns specifika önskemål riktade till både kollegor och till Djurskyddets REDE-styrning.

- **Till pedagoger:**

Flytta ut materialet från samlingar till barnens fria lek. Använd djurfigurer för att gestalta konflikter; det gör det lättare för barnen att prata om känslor när det inte blir för personligt.

- **Önskemål till REDE:**

Pedagoger efterfrågar mer färdigt material för lärmiljön (t.ex. affischer, stationärt material) och tydligare pedagogiska verktyg i digitala övningar. Det finns också ett behov av digitala memory/ljudspel som är lugnare och låter barnen befästa kunskapen innan de går vidare.

”Att utveckla sin empatiska sida gör ju att man ser helheten på ett annat sätt. Man måste lära sig ta hänsyn till allt och alla!”

6.7 Avslutande reflektion:

Projektet i Kronoberg 2024/2025 har visat att förskolan är en unik arena för att lägga grunden till ett hållbart och empatiskt samhälle. Genom att lyssna på pedagogernas kritiska röster och våga anpassa materialet efter barnens och djurens behov, kan Mini-REDE fortsätta att vara en banbrytande kraft.

Vi hoppas att resultaten i denna rapport inte bara ska ses som en utvärdering av ett avslutat projekt, utan som en handbok och en inspirationskälla för pedagoger över hela landet. Att arbeta med djuretik och empati är inte ett sidoprojekt – det är att arbeta med kärnan i vårt uppdrag: att forma demokratiska medborgare som ser värdet i allt levande. Som en av pedagogerna så insiktsfullt uttryckte det i slutintervjun:

”Att utveckla sin empatiska sida gör ju att man ser helheten på ett annat sätt. Man måste lära sig ta hänsyn till allt och alla.”

Vi uppmanar därför alla lärare och arbetslag att våga bjuda in ”den fjärde pedagogen” i sina barngrupper. Genom att börja i det lilla – i mötet med daggmasken på gården eller katten i sagan – kan vi tillsammans skapa en förskola där omsorg, respekt och djuretik är en självklar del. Genom att sedan våga problematisera djurets egenvärde och utöka kunskapen till fler arter, skapar vi en förskola där respekten för allt levande är en självklarhet. Det är en investering i barnens framtid, i djurens välfärd och i ett mer humant samhälle.

Referenslista

Offentliga tryck och läroplaner

Skolverket. (2018). Läroplan för förskolan: Lpfö 18. Stockholm: Skolverket.

FN:s barnkonvention. (1989). Konventionen om barnets rättigheter. New York: Förenta Nationerna.

Specifik litteratur om REDE och Djurskyddet Sverige

Djurskyddet Sverige. (u.å.). Mini-REDE: Respekt, Empati, Djur, Etik. Värdegrundsmaterial för förskolan. Stockholm: Djurskyddet Sverige.

Simeonsdotter Svensson, A. (2012). Barns relationer till djur: En studie om empati och REDE. Göteborg: Göteborgs universitet.

Simeonsdotter Svensson, A. (2013). REDE-effekten: Utvärdering av ett pedagogiskt material för empatiutveckling. Stockholm: Djurskyddet Sverige.

Litteratur och teoretiska källor: Empati och pedagogik

Bone, J. (2013). *The Animal as Fourth Educator*. A Posthumanist Encounter with Ethics and Care. Contemporary Issues in Early Childhood, 14(3), 265–276.

Hoffman, M. L. (2000). Empathy and Moral Development: Implications for Caring and Justice. Cambridge: Cambridge University Press.

Lenz Taguchi, H. (2012). Pedagogisk dokumentation som händelse: Barns lärande som ett komplext system. Stockholm: Liber. (För teoretisering kring "Miljön som den tredje pedagogen").

Vygotskij, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press. (För begreppet Scaffolding som nämns i texten).

Djuretik och Critical Animal Pedagogy (CAP)

Mellor, D. J., & Beausoleil, N. J. (2015). Extending the 'Five Domains' model for animal welfare assessment to incorporate positive welfare states. Animal Welfare, 24(3), 241–253.

Pedersen, H. (2010). Animals in Schools: Processes and Strategies in Human-Animal Education. West Lafayette: Purdue University Press.

Pedersen, H. (2019). Scholarly Creatures: Animal Nodes in the Humanities. Oslo: Scandinavian University Press. (Central källa för CAP i en nordisk kontext).

Regan, T. (2004). The Case for Animal Rights. Berkeley: University of California Press. (För diskussionen om djurs egenvärde och rättigheter).

Inkludering, NPF och Alternativ kompletterande kommunikation (AKK)

Heister Trygg, B. (2012). AKK i förskolan: Att stödja barns kommunikation. Malmö: Södra regionshuset.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM). (2023). Bildstöd och TAKK i pedagogisk verksamhet. Härnösand: SPSM.

Sunderland, M. (2015). Helping Children with Loss and Change: A Guidebook. London: Routledge. (För användning av sociala berättelser och terapeutiska metaforer med djur).

Hållbar utveckling och Biologisk mångfald

Årlemalm-Hagsér, E. (2013). Engagemang, delaktighet och lärande för hållbar utveckling: Barns och pedagogers lärandeprocesser i förskolan. Göteborg: Göteborgs universitet.

Naturvårdsverket. (2023). Biologisk mångfald och ekosystemtjänster i förskolans utemiljö. Stockholm: Naturvårdsverket.

Metodologi och Aktionsforskning

Rönnerman, K. (2012). Aktionsforskning i praktiken: Förskola och skola på vetenskaplig grund. Lund: Studentlitteratur.

Empiriskt material

Utvärderingsrapporter (Digitala enkäter)

- Djurskyddet Sverige (2025). Utvärdering övning 1 – Fågelfamiljen Koltrast.
- Djurskyddet Sverige (2025). Utvärdering övning 2 – Ljudpussel.
- Djurskyddet Sverige (2025). Utvärdering övning 3 – Hej humlor.
- Djurskyddet Sverige (2025). Utvärdering övning 4 – Småkrypsrestaurang.
- Djurskyddet Sverige (2025). Utvärdering övning 5 – Ensam.
- Djurskyddet Sverige (2025). Utvärdering övning 6 – "I ett hus... och andra visor".
- Djurskyddet Sverige (2025). Utvärdering övning 7 – Mamma Mu.
- Djurskyddet Sverige (2025). Utvärdering övning 8 – Hur känner djuret, hur känner jag?.
- Djurskyddet Sverige (2025). Utvärdering övning 9 – "Hundar, möss och fladdermöss".
- Djurskyddet Sverige (2025). Utvärdering övning 10 – Stormen.
- Djurskyddet Sverige (2025). Utvärdering övning 11 – Djur- och kramkull.
- Djurskyddet Sverige (2025). Utvärdering övning 12 – Dockteater.
- Djurskyddet Sverige (2025). Utvärdering övning 13 – Vara nära.
- Djurskyddet Sverige (2025). Utvärdering övning 15 – Rovdjurens känslor.

Intervjuer

- Djurskyddet Sverige (2025). Djupintervju: Pedagog 1
- Djurskyddet Sverige (2025). Djupintervju: Pedagog 2
- Djurskyddet Sverige (2025). Djupintervju: Pedagog 3
- Djurskyddet Sverige (2025). Djupintervju: Pedagog 4
- Djurskyddet Sverige (2025). Djupintervju: Pedagog 5
- Djurskyddet Sverige (2025). Djupintervju: Pedagog 6
- Djurskyddet Sverige (2025). Djupintervju: Pedagog 7
- Djurskyddet Sverige (2025). Djupintervju: Pedagog 8

Djurskyddet Sverige – en ideell riksorganisation

REDE-materialet ges ut av Djurskyddet Sverige som är en av landets största rikstäckande djurskyddsorganisationer med 40-tal anslutna lokalföreningar varav 20 är djurhem.

Djurskyddet Sveriges vision är ett samhälle där människor visar respekt och medkänsla för alla djur. Organisationen jobbar för att alla djur ska behandlas väl, oavsett om de lever vilt eller hålls av människan. Alla djur ska ha rätt att utföra sina naturliga beteenden och skyddas från lidande. När djur avlivas ska det ske på ett smärtfritt sätt. Djurskyddet Sverige opinionsbildar och påverkar politiker för att förbättra djurskyddslagstiftningen. Vi finns representerade i olika arbetsgrupper och kommittéer och är remissinstans åt departement och myndigheter.

Djurskyddet Sverige finansieras i huvudsak av medlemsavgifter, arv och gåvor och har 90-konto vilket innebär att verksamheten kontrolleras av Svensk Insamlingskontroll.

För personer under 30 år har vi Djurskyddet Ungdom som erbjuder gratis medlemskap och har föreningar över hela landet.

www.djurskyddet.se

I djurens namn sedan 1897.

Djurskyddet Sverige, Hammarby Fabriksväg 25, Stockholm 120 30
Telefon: 08-673 35 11 E-post: info@djurskyddet.se PG 90 01 06-6 www.djurskyddet.se

Djurskyddet Kronoberg, E-post: info@djurskyddetkronoberg.se,
www.djurskyddet.se/kronoberg

REDE-Respekt Empati Djur Etik, E-post: reded@djurskyddet.se, www.rede.se